Języki, automaty i obliczenia

Wykład 2: Automaty skończone

Sławomir Lasota

Uniwersytet Warszawski

9 marca 2016

Plan

1. Automaty skończone
2. Determinizacja
3. Operacje na językach

$$L = (aa + bb + (ab + ba)(aa + bb)^*(ab + ba))^*$$

Przykład

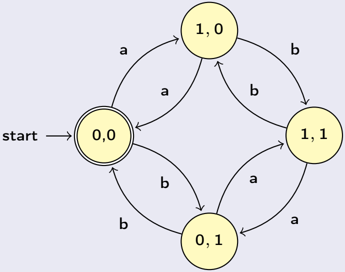

Automat skończony

$$\mathcal{A} \;=\; (A, Q, I, F, \delta)$$

- A – alfabet
- Q – skończony zbiór stanów
- $I \subseteq Q$ – stany początkowe
- $F \subseteq Q$ – stany akceptujące
- $\delta \subseteq Q \times A \times Q$ – relacja przejścia

Notacja

trójkę $(q, a, q') \in \delta$ nazywamy *przejściem*, albo *tranzycją*

zamiast $(q, a, q') \in \delta$ możemy pisać $q \xrightarrow{a} q'$, albo $q \xrightarrow{a}_{\mathcal{A}} q'$

Automat jest *deterministyczny* jeśli

- δ jest funkcją $Q \times A \to Q$,
- I zawiera jeden stan, $I = \{q_0\}$.

Przykład: automat deterministyczny

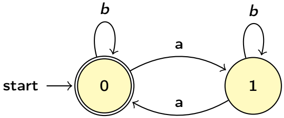

$\mathcal{A} \; = \; (A, Q, I, F, \delta)$

- $A \; = \; \{a, b\}$
- $Q \; = \; \{0, 1\}$
- $I \; = \; F \; = \; \{0\}$
- $\delta \; = \; \{(0, b, 0), (1, b, 1), (0, a, 1), (1, a, 0)\}$

$L \; = ?$

Przykład: automat niedeterministyczny

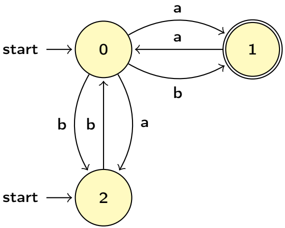

$\mathcal{A} = (A, Q, I, F, \delta)$

- $A = \{a, b\}$
- $Q = \{0, 1, 2\}$
- $I = \{0, 2\}$
- $F = \{1\}$
- $\delta = \{(0, a, 1), (0, b, 1), (0, a, 2), (0, b, 2), (1, a, 0), (2, b, 0)\}$

$L = ?$

Rozszerzona relacja przejścia

Rozszerzamy relację przejścia do relacji $\widehat{\delta} \subseteq Q \times A^* \times Q$:

- $\widehat{\delta}(q, \varepsilon, q)$
- jeśli $\widehat{\delta}(q, w, q')$ i $\delta(q', a, q'')$ to $\widehat{\delta}(q, wa, q'')$

$$\begin{tikzcd} q \arrow[r, dotted, "w"] \arrow[rr, dotted, bend right, "wa"'] & q' \arrow[r, "a"] & q'' \end{tikzcd}$$

Notacja

zamiast $(q, w, q') \in \widehat{\delta}$ możemy pisać $q \xrightarrow{w} q'$

Dla automatów deterministycznych: $\widehat{\delta} : Q \times A^* \to Q$.

Stany osiągalne:

$$\{\, q \in Q \;:\; \exists w \in A^*, q_0 \in I.\ q_0 \xrightarrow{w} q \,\}$$

Bieg (obliczenie) automatu na słowie $w = a_1 a_2 \ldots a_n$:

$$q_0 \in I \qquad (q_0, a_1, q_1)\ (q_1, a_2, q_2)\ \ \ldots\ \ (q_{n-1}, a_n, q_n)$$

$$q_0 \xrightarrow{a_1} q_1 \xrightarrow{a_2} q_2 \ \ \ldots\ \ q_{n-1} \xrightarrow{a_n} q_n$$

Bieg jest *akceptujący* jeśli $q_n \in F$.

Pytanie

Ile biegów na słowie *ba* ma ten automat? Czy ma bieg na każdym słowie?

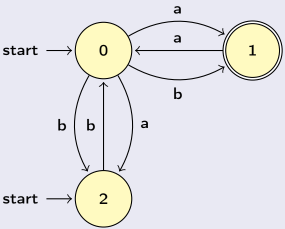

Fakt

Automat deterministyczny ma dokładnie jeden bieg na każdym słowie.

Automat jest *jednoznaczny* jeśli ma co najwyżej jeden bieg akceptujący na każdym słowie.

Fakt

Automat deterministyczny ma dokładnie jeden bieg na każdym słowie, więc jest jednoznaczny.

Pytanie

Czy ten automat jest jednoznaczny?

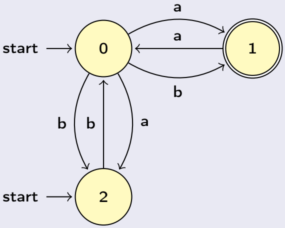

Język automatu

Język *rozpoznawany* przez automat:

- $L(\mathcal{A}) \stackrel{\text{def}}{=} \{ w \in A^* \ : \ \exists q \in I, q' \in F.\ q \xrightarrow{w} q' \}$
- $L(\mathcal{A}) \stackrel{\text{def}}{=} \{ w \in A^* \ : \ \mathcal{A}$ ma bieg akceptujący na $w \}$
- $L(\mathcal{A}, q) \stackrel{\text{def}}{=} \ \ldots$

Przykład

$L(\mathcal{A}) \ = \ b^*(ab^*ab^*)^*$

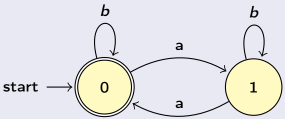

Dla automatów deterministycznych:

$$L(\mathcal{A}) \ = \ \{ w \in A^* \ : \ \widehat{\delta}(q_0, w) \in F \}$$

Przykład – wyszukiwanie wzorca

- $A = \{a, b, c\}$
- $L(\mathcal{A}) = A^* abc\, A^*$

- automat niedeterministyczny:

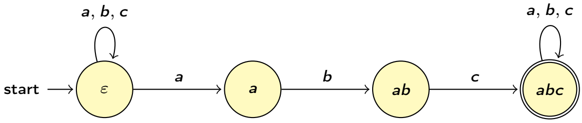

- automat deterministyczny:

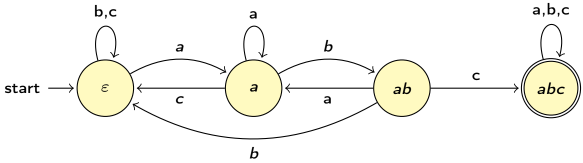

Przykład – podzielność

$L(\mathcal{A}) \;=\;$ liczby podzielne przez 3

- $A \;=\; \{0, 1, \dots, 9\}$
- $Q \;=\; \{0, 1, 2\}$
- $I \;=\; \{0\}, \quad F = \{0\}$
- $\delta(q, a) \;=\; (q + a) \mod 3$

$L(\mathcal{A}) \;=\;$ (liczby podzielne przez 3) $- \{\varepsilon\}$

- $Q \;=\; \{0, 1, 2, \text{początek}\}$
- $I \;=\; \{\text{początek}\}$
- $\delta(\text{początek}, a) \;=\; a \mod 3$

Przykład – szachy

Automat $\mathcal{A}$:

- $A =$ wszystkie ruchy w szachach
- $Q \;=\;$ (wszystkie ustawienia figur na planszy szachowej) $\times$ {białe, czarne}
- $I \;=\; \{$(ustawienie początkowe, białe)$\}$
- $F \;=\; \{$ustawienia szach-mat$\}$
- $\delta((u, \text{białe}), r) = (u', \text{czarne})$

  $\delta((u, \text{czarne}), r) = (u', \text{białe}) \qquad u' \;=\; \text{wykonaj}(u, r)$

$L(\mathcal{A}) \;=\;$ wszystkie rozgrywki szachowe zakończone matem

Plan

1. Automaty skończone
2. Determinizacja
3. Operacje na językach

Determinizacja?

Równoważność automatów:

$$L(\mathcal{A}) \;=\; L(\mathcal{A}')$$

Pytanie

Czy dla każdego automatu skończonego istnieje równoważny automat deterministyczny?

Twierdzenie

Dla każdego automatu skończonego istnieje równoważny automat deterministyczny.

Dowód:

- $Q' \;:=\; \mathcal{P}(Q)$
- $I' \;:=\; \{I\}$
- $F' \;:=\; \{\, X \subseteq Q \;:\; X \cap F \neq \emptyset \,\}$
- $\delta'(X, a) \;:=\; \{\, \bar{q} \in Q \;:\; \exists q \in X.\ \delta(q, a, \bar{q}) \,\}$

Przez indukcję po długości w pokazujemy:

$$\widehat{\delta'}(I, w) \;=\; \{\, \bar{q} \in Q \;:\; \exists q \in I.\ \widehat{\delta}(q, w, \bar{q}) \,\}$$

Zatem

$$w \in L(\mathcal{A}') \iff \widehat{\delta'}(I, w) \in F' \iff \widehat{\delta'}(I, w) \;\cap\; F \neq \emptyset \iff$$
$$\iff \exists q \in I, \bar{q} \in F.\ \widehat{\delta}(q, w, \bar{q}) \iff w \in L(\mathcal{A})$$

Przykład

$$A = \{a, b\}$$
$$L = A^* a A$$

- automat niedeterministyczny (ale jednoznaczny):

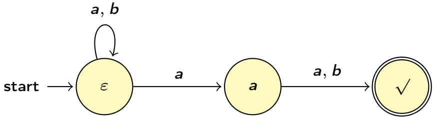

- automat deterministyczny:

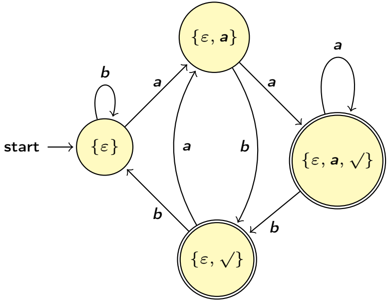

Determinizacja jest wykładnicza

$$\begin{aligned} A &= \{a, b\} \\ L_n &= A^* a A^{n-2} \qquad n \geq 2 \end{aligned}$$

Automat niedeterministyczny (ale jednoznaczny):

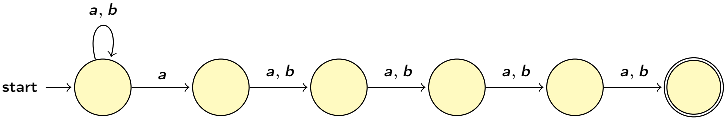

Pytanie

Ile stanów ma automat deterministyczny?

Determinizacja jest wykładnicza

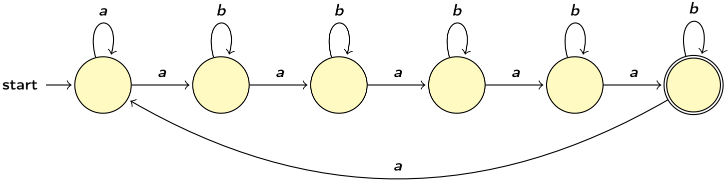

Pytanie

Ile stanów ma automat deterministyczny?

Plan

1. Automaty skończone

2. Determinizacja

3. Operacje na językach

Operacje na językach: suma, przecięcie

$$\mathcal{A},\ \mathcal{A}' \ \mapsto\ \mathcal{A}'' \qquad\qquad L(\mathcal{A}'')\ =\ L(\mathcal{A}) \cup L(\mathcal{A}')$$

- $Q'' \ := \ Q \uplus Q'$
- $I'' \ := \ I \uplus I'$
- $F'' \ := \ F \uplus F'$
- $\delta'' \ := \ \delta \uplus \delta'$

$$\mathcal{A},\ \mathcal{A}' \ \mapsto\ \mathcal{A}'' \qquad\qquad L(\mathcal{A}'')\ =\ L(\mathcal{A}) \cap L(\mathcal{A}')$$

- $Q'' \ := \ Q \times Q'$
- $I'' \ := \ I \times I'$
- $F'' \ := \ F \times F'$
- $\delta'' \ := \ \{\, ((q, q'), a, (p, p')) \ : \ (q, a, p) \in \delta,\ (q', a, p') \in \delta' \,\}$

$$(q, q') \xrightarrow{a}_{\mathcal{A}''} (p, p') \quad \text{wtw. gdy} \quad q \xrightarrow{a}_{\mathcal{A}} p \ \text{ i } \ q' \xrightarrow{a}_{\mathcal{A}'} p'$$

Operacje na językach: dopełnienie

$$\mathcal{A} \mapsto \mathcal{B} \qquad L(\mathcal{B}) = A^* - L(\mathcal{A})$$

Pytanie

Czy wystarczy zamienić stany akceptujące z nieakceptującymi?

$$\text{start} \longrightarrow \varepsilon \;(\circlearrowleft a, b) \xrightarrow{a} a \xrightarrow{a,\, b} \checkmark$$

Krok 1: determinizacja $\mathcal{A} \mapsto \mathcal{A}'$

Krok 2: zamiana stanów akceptujących z nieakceptującymi $\mathcal{A}' \mapsto \mathcal{B}$

- $Q_{\mathcal{B}} := Q_{\mathcal{A}'}$
- $I_{\mathcal{B}} := I_{\mathcal{A}'}$
- $F_{\mathcal{B}} := Q_{\mathcal{A}'} - F_{\mathcal{A}'}$
- $\delta_{\mathcal{B}} := \delta_{\mathcal{A}'}$

Operacje na językach: przeplot

Przykład

las $\otimes$ so $=$ {lasso, lsaso, slaso, lasos, lsaos, slaos, lsoas, sloas, solas}

$$w \otimes v \stackrel{\text{def}}{=} \{\, u \in A^* \;:\; \exists X \subseteq \{1 \ldots |u|\}.\ u|_X = w,\, u|_{\{1\ldots|u|\}-X} = v \,\}$$

$$L \otimes M \stackrel{\text{def}}{=} \bigcup_{w \in L, v \in M} w \otimes v$$

$$\mathcal{A},\ \mathcal{A}' \ \mapsto\ \mathcal{A}'' \qquad\qquad L(\mathcal{A}'') \ = \ L(\mathcal{A}) \otimes L(\mathcal{A}')$$

- $Q'' \ := \ Q \times Q'$
- $I'' \ := \ I \times I'$
- $F'' \ := \ F \times F'$

$$(q, q') \xrightarrow{a}_{\mathcal{A}''} (p, p') \quad \text{wtw. gdy} \quad \begin{array}{ll} q \xrightarrow{a}_{\mathcal{A}} p \ \text{ i } \ q' = p', & \text{albo} \\ q' \xrightarrow{a}_{\mathcal{A}'} p' \ \text{ i } \ q = p & \end{array}$$

W następnym odcinku: wyrażenia regularne = automaty skończone

$$L \;=\; (aa + bb + (ab + ba)(aa + bb)^*(ab + ba))^*$$